

ŘEZNÍČKOVÁ, D., CÍDLOVÁ, H., ČÍŽKOVÁ, V., ČTRNÁCTOVÁ, H., ČUDOVÁ, R., HANUS, M., ..., & TRNOVÁ, E.

Dovednosti žáků ve výuce biologie, geografie a chemie

Praha: Nakladatelství P3K, 2013, 288 s.

Zdá se, že po období oborovědidaktického temna začíná svítat. Uvedená věta poměrně zdařile vyjadřuje nejen aktuální situaci v oborových didaktikách, které v Česku na přelomu 20. a 21. století zaznamenaly badatelský i institucionální útlum, ale přiléhavě charakterizuje také publikaci *Dovednosti žáků ve výuce biologie, geografie a chemie*, jež je bezesporu pozoruhodným badatelským dílem. Početný kolektiv oborových didaktiků biologie, geografie a chemie pod vedením D. Řezníčkové dal dohromady publikaci, která svým širokým mezioborovým záběrem i metodologickým uchopením patrně zůstane na poli oborových didaktik dlouho nepřekonána.

Jak již název napovídá, v centru pozornosti autorů je kategorizace a osvojování oborových a mezioborových dovedností. Obsahové zaměření publikace koresponduje s hlavními fázemi výzkumného projektu podpořeného Grantovou agenturou České republiky s ambiciózně znějícím názvem *Dovednosti žáků v biologii, geografii a chemii: výzkum zamýšleného, realizovaného a osvojeného kurikula na počátku implementace kurikulární reformy*. Úvodní dvě kapitoly zasazují sledovanou problematiku do širších kurikulárních i konceptuálních souvislostí, v další části jsou prezentovány výsledky jednotlivých fází výzkumu, členěné podle oborů. Závěrečná sedmá kapitola porovnává, diskutuje a syntetizuje výzkumná zjištění dosažená za jednotlivé obory. Součástí publikace jsou také v přílohách obsažené originální autorské didaktické testy a dotazníky.

Pokud bych měl podrobněji prezentovat obsah recenzované publikace, jednalo by se de facto o převyprávění standardní zprávy z výzkumu vymezením řešené problematiky počínaje, otevřenými otázkami a možnými směry dalšího bádání v závěru konče. Z pohledu výzkumníka působícího na poli oborových didaktik mohu vyzdvihnout zejména jasné a srozumitelné cílové nastavení výzkumu a propracovaný výzkumný design (s. 11 a 12 recenzované publikace). Jakkoli se cíle výzkumu mohou jevit jako velkášské a všeobjímající (mimo jiné analýza obsahu kurikulárních dokumentů, návrh systému oborových a mezioborových dovedností a jeho praktické ověření, tvorba, distribuce a vyhodnocení didaktických testů a dotazníků zjišťujících kontextová data, realizace rozhovorů s učiteli a se žáky – vše za jednotlivé obory), autorům se všechny cíle podařilo bezezbytku naplnit.

Koncepce publikace vychází z principu vzájemně provázaného výzkumu a tvorby víceúrovňového kurikula. Pro všechny obory byl zvolen stejný způsob výběru a třídění požadovaných dovedností inspirovaný tzv. cyklem řešení problémů, jenž odpovídá v současné době podporovanému badatelsky orientovanému vyučování a učení (Inquiry Based Education, srov. s. 12 a 35 recenzované publikace). U všech tří oborů jsou tak požadované dovednosti strukturovány do následujících okruhů: kladení otázek, získávání informací, organizování informací, vyhodnocování výsledků a formulování závěrů (podrobněji viz kap. 2 recenzované publikace). Navržené přehledy

184 dovedností se v další fázi výzkumu staly základem dotazníků adresovaných učitelům působících na základních, středních i vysokých školách. Analýza výpovědí obsažených v dotaznících sloužila jako zpětná vazba a korekce prvního návrhu systému dovedností. Následně bylo provedeno testování vybraných dílčích dovedností u žáků základních a středních škol doplněné dotazníky a rozhovory. Konkrétní výsledky dílčích studií realizovaných za každý obor zvláště jsou popsány v druhé části monografie. Zde se nemohu ubránit dojmu jisté mechaničnosti prezentace výzkumných zjištění a koneckonců i příliš deskriptivního a méně explanačního vyústění celé publikace.

Je třeba ptát se, zda skutečně šlo o transdisciplinární didaktický výzkum, jak tvrdí autoři (srov. s. 226 recenzované publikace), nebo se jedná o (pouhá) tři paralelní výzkumná šetření, která teprve vytvářejí předpoklad pro realizaci skutečného transdisciplinárního didaktického výzkumu. K tomu, aby bylo možné zaštitovat se transdisciplinárním výzkumem, chybí publikaci některé klíčové předpoklady. Prvním chybějícím předpokladem je vyváženost z hlediska zastoupených oborů a širě popísaných výzkumných postupů a výzkumných zjištění. Nelze se ubránit dojmu, že publikace je v tomto ohledu dominantně geografická. Pasáže věnované dovednostem ve výuce biologie a chemie jsou v hloubce i šíři prezentovaných informací méně bohaté (patrně se jedná o efekt silného koncepčního a autorského vkladu hlavní řešitelky výzkumného projektu). Druhý chybějící aspekt transdisciplinárního didaktického výzkumu je jazyková a pojmová rozkolísanost publikace. Dokladem může být ne zcela běžné užívání termínu „pedagog“ jako ekvivalentu zavedeného a patrně asi i v kontextu publikace přiléhavějšího termínu „učitel“ – nutno podotknout, že jen v některých kapitolách. Třetí zásadní důvod, proč dle mého názoru není možné publikaci vnímat jako transdidaktickou, je chybějící oborový přesah a nízká analytičnost a syntetičnost shrnujících a závěrečných pasáží (srov. kap. 7 recenzované publikace). Jakkoli je publikace silná v jednotlivých oborovědidaktických oddílech, v místech, kde by čtenář očekával vyústění směrem k obecnějšímu srovnání a explicitnímu pojmenování nadoborových souvislostí a průníků, se nachází pouze shrnující převyprávění již jednou prezentovaných výzkumných zjištění.

Výše zmíněné rezervy ale nejsou natolik zásadní, aby bránily celkově pozitivnímu vyznění publikace. Výzkumníci, kteří mají za sebou zkušenost s prací a především s komunikací v multidisciplinárních a multiinstitucionálních výzkumných týmech, jistě vysloví uznání, že publikace byla dotažena do stávající podoby. Ačkoli by publikaci před jejím vydáním prospělo nechat ji uležet a po čase se k ní opět s mírným odstupem vrátit, činovníci Grantové agentury by tento legitimní požadavek jistě nevyslyšeli. S přihlédnutím k termínovému sešňěrování – a to je nutno ocenit především – vzhledem k nevstřícně nastaveným podmínkám financování oborovědidaktického výzkumu v Česku, autoři odvedli maximum možného. Možná by ale přeci jen nebylo od věci, kdyby se autoři ze své vlastní pilnosti, a nikoli pod břemenem termínů stanovených zadavatelem výzkumu, znovu podívali na získaná výzkumná data a podrobili je důkladnějšímu rozboru. Příkladem budiž analýza datového materiálu z realizovaných rozhovorů s učiteli (kap. 6). Ačkoli se jednalo o pracnou a časově náročnou aktivitu, její vyhodnocení a prezentaci by bylo možné provést více refle-

xivně, analyticky, s kritickým odstupem a v užší vazbě na teoretický rámec publikace i poznatky vzešlé z předešlých fází výzkumu.

Pokud bych měl zhodnotit publikaci jako celek, patrně nejcennějším příspěvkem autorů je dle mého názoru empiricky ověřená struktura oborově specifických dovedností, která bez nadsázky může být východiskem pro tvorbu příslušných oborových vzdělávacích standardů. Vymezení dovedností, jak je chápou autoři publikace (srov. kap. 2), totiž výrazně přesahuje na jedné straně směrem k oborově specifickým i mezioborovým znalostem a na straně druhé k všeobjímajícím kompetencím. Pro jinak než oborovědidakticky zaměřené čtenáře může být publikace přínosná především v tom, že podává výzkumem doložené svědectví o polysémii a jisté specifčnosti v přesvědčení a hodnotovém systému učitelů působících na různých stupních vzdělávání.

Autoři publikace si kromě chvály zaslouží také exemplární pokárání. Chtějí se snad alibistickou formulí *Publikace neprošla jazykovou korekturou* vyvázat ze zodpovědnosti za neprecizně odvedenou práci? Jazyková korektura by u publikací obdobného typu měla být samozřejmým a nezpochybnovaným standardem.¹

Jelikož každý čtenář přistupuje k textu vždy s vlastními normami a hodnotami, mohu bez nadsázky konstatovat, že počín autorského kolektivu nasadil vysokou laťku výzkumu v oborových didaktikách. Kniha současně dokládá, že práce oborových didaktiků má smysl a v podstatě je nikým nenahraditelná. Přeji si, aby vliv díla byl co největší.

Petr Knecht
knecht@ped.muni.cz

ERTL, H.

A world of difference? Research on higher and vocational education in Germany and England

Mnichov: Herbert Utz Verlag GmgH, 2014, 211 s.

Táto štúdia nadväzuje na nedávny výskum vysokoškolského a odborného vzdelávania v Nemecku a Anglicku. Tematicky aj metodologicky je spätá s predchádzajúcou publikáciou autora, ktorá bola publikovaná v roku 2002 (viz Ertl, 2002). Jej cieľom je prispieť k dlhodobému výskumu, ktorý sa zameriava na spoločné oblasti záujmu medzi Anglickom a Nemeckom. Opiera sa o prácu Davida Phillipisa a iných výskumných pracovníkov (viz napríklad Phillips & Ertl, 2003), ktorí v rámci anglicko-nemeckej pedagogickej výskumnej skupiny (agerg.org) skúmajú implementáciu reformy v širšom kontexte politiky Európskej Únie v Anglicku a Nemecku, pričom využívajú implicitnú komparatívnu perspektívu.

¹ Pozn. red.: Aniž bychom zpochybňovali autorův názor o nezbytnosti péče o jazykovou kulturu odborných publikací, otázkou je, zda by jazyková korektura měla být odpovědností autora, či nakladatele.